

ZBIRKE OBRTI

Zbirati, ohranjati, preučevati in razstavljati etnološke predmete, stvarne spomenike slovenske ljudske kulture z vsega slovenskega ozemlja, je bila naloga Etnografskega muzeja že od njegove ustanovitve naprej. V spomenici muzeja leta 1930, ki utemeljuje potrebo po graditvi samostojne muzejske stavbe, so bili objavljeni že tedaj obsežni načrti za etnografski in etnografsko obrtni muzej in celo za muzej meščanske obrti.¹

Prvo obrtno zbirko je Etnografskemu muzeju ob ustanovitvi leta 1923 prepustil Narodni muzej. Med temi predmeti so bili znatnega pomena lonci, skledice, kozice in pekve iz črne gline, izdelki nekdanjega lončarstva v vaseh Griču pri Črnomlju, Podgori, Kraljih, Vidoših in Podklancu v Beli krajini. To je bila posoda, ki so jo žgali kar na prostem ognjišču "pališču". Lonci imajo na dnu obrtno znamenje izdelovalca. Poleg majolik, skled in krožnikov iz fajanse je muzej tedaj pridobil še vinske vrče "bokale" ali "nežke" in poliče, belo loščene in reliefno okrašene, z letnico 1865, ki jih je izdelal mojster Piletič v Šentjerneju.

Leta 1930 se je spet pomnožila zbirka lončarstva za več sto izdelkov. Na ljubljanskem velesejmu so tedaj kupili lončeno posodo iz Komende (modle za potice, vrče za vodo, skledice) in otroške igračke (piščalke, košarice, hranilčke), iz Ribnice pa lesene kuhinjske potrebščine (zajemalke, cedila, modele za maslo, deske za testo, kuhalnice) ter hranilčke in piščalke iz gline (jelenčki, konjički, putke, ptički, levi), skratka vso značilno ribniško drobno glinasto plastiko.

Poleg tega so ob koncu istega leta na ljubljanskem Miklavževem sejmu kupili 13 kosov lesenih izdelkov.

Že tedaj so si prizadevali za enakomerno zastopanost vsega slovenskega ozemlja, kar dokazuje izpopolnjen nakup prekmurskih lončenih izdelkov

leta 1930. Na Goričkem, v Moščancih in Martjancih so kupili popolno zbirko posod (tapsije, bidrače, laboške, ročke, pütre, dugi lonci za mleko) skupaj 103 predmete.

V vseh letih tja do 2. svetovne vojne so bili za muzej najbolj mikavni lončeni izdelki, lect in ribniška suha roba, kar je ustrezalo tudi estetsko oblikovni plati in zahtevam domače dejavnosti in obrti.

Za najbolj smotern nakup v letu 1941 šteje kolekcija glinaste drobne plastike (18 kosov) lončarja Jakoba Pogorelca iz Dolenje vasi pri Ribnici. Njegove plastike so Jurij na konju, orač s plugom, voznik na vozu, kralj Matjaž, žena z jerbasom, vpijoča žena, medved z glasbilom in druge. Oblikovani so s šegavo roko lončarja-ljudskega umetnika in kažejo obenem prizore iz vsakdanjega življenja. Jakob Pogorelec je leta 1942 umrl v italijanski inter-naciji. Kasneje sta ga posnemala njegov brat France in mlajši lončar Bojc iz Dolenje vasi.

Tega leta (1941) je muzej odkupil v Selcah v Selški dolini celotno sodarsko orodje - 17 kosov (rezilnik za doge, šestilo, ušesni sveder, otornik, skobla za gladenje, leseno kladivo za nabijanje, tribelj - lesen kij, malarin za klanje dog, rogovila za "štosman" - oblič velikan, rezilnik za doge, stavnik z obroči, mizarska žaga, stavnik "taler" za čebre, spahovnik, stol z glavo-pintarski rezilni stol.

V letu 1943 je prišla v naše zbirke Strahlova zapuščina iz Stare loke (fajanci krožniki in majolike, cinasti krožniki in ročke) skupaj 37 predmetov.

Leta 1941 so v Novem mestu na Miklavževem sejmu kupili 42 značilnih dolenjskih lončenih izdelkov (poliči, krožniki, latvice, skodelice, kozice, pinja, piščalke, "pjeklo" za purana, vaze). Za nakup leta štejeta dva zeleno loščena vrča za vino z aplikacijami iz Vojnika, iz srede 19. stoletja. Prodal ju je zasebni zbiralec. Nakupi v letu 1944 pa so lectarski izdelki, skupaj 10 kosov (srce iz lecta, punčka, dvojčki) in pletarski izdelki iz Brez-
zija pri Dobrovi.

Po letu 1945 so se zbirke obrti nekaj let širile s priložnostnimi nakupi v Ribnici, v "Domu" v Ljubljani, kjer so kupili zbirko posod iz Martjánec v Prekmurju. Tedaj smo Slovenci ali pravzaprav Kranjci nanovo odkrili žlahtno prekmursko črno lončeno posodo in filovsko naravno žgano in loščeno posodo. Skupaj so tedaj pridobili 32 značilnih tepsij, ročk, pütr, dugih loncev. Prav tako so v Beričevem pri pletarkah naročili pisane jerbase iz beljene in barvane vrbe. Po letu 1948 pa se je z rednimi letnimi terenskimi ekipami začelo sistematično pridobivanje predmetov obrti in sicer po panogah značilnih za obravnavano območje. Raziskovalno delo na terenu so usmerjali v vse oblike ljudske kulture, prav tako tudi obrti, ki jo je na terenu skoraj redno raziskoval ravnatelj muzeja, B. Orel.²

Enota obrti obsega panoge:

Lončarstvo	skupno	1440	predmetov
Pletarstvo	"	464	"
Lesne obrti	"	409	"
Kovaštvo	"	154	"
Kolarstvo	"	15	"
Tkalstvo, predilstvo in barvarstvo	"	207	"
Zvončarstvo	"	12	"
Butarice	"	42	"
Vrvarstvo	"	5	"
Čevljarstvo	"	5	"
Klavstvo, mesarstvo	"	5	"
Krovstvo	"	7	"
Steklarstvo	"	10	"
Sedlarstvo	"	9	"
Lectarstvo, medicarstvo, svečarstvo	"	143	"
Knjigoveštvo	"	12	"

Zbirka obrti šteje skupaj 2591 inventariziranih predmetov. K temu pa moramo prišteti še 58 predmetov odkupljene čevljarske delavnice Franca Negra iz Gorij pri Bledu in predmete iz Grebenčeve zbirke,³ ki so vpisani v posebni knjigi. To so preslice (75), zatiki in vijaki za preslice (18), koželji (20), pletene košarice (13), čedre (25) iz Koprivnika, pečnice (37) iz Dolenjske, lonci (7) iz Ljubnega, Komende in Tacna, kropivčki (14) iz Ljubnega in Komende, lončene igračke (18) iz Komende. Predmete je leta 1929 odkupil Narodni muzej in jih kasneje, leta 1957, prepustil Etnografskemu muzeju.

Če sledimo zbirki lončarstva, moramo omeniti še skupino 36 drobnih plastik, ki jih je leta 1936 izdelal Jakob Pogorelec za Boža Račiča, od katerega jih je leta 1968 odkupil naš muzej. Med njimi posebno izstopajo "pivci". Leta 1963 se je SEM s svojo terensko ekipo mudil v Vitanju, kjer je odkupil zbirko lončenih posod. V Grobljah na Dolenjskem so pridobili v tem času lončarski kolovrat "šajbo", v Dolenji vasi pri Ribnici pa kolovrat na "mataruge". V Malih Lipljenih je ekipa izsledila 3 modle za krstno pogačo "vezivko", izdelek starih delavnic v Komendi, najmanj iz srede 19. stol. Tu moramo omeniti 3 še nekoliko starejše lonce za mast iz Komende, ki smo jih našli na podstrešju pri idrijskem rudarju med raziskovanjem v Idriji.

Ob 2. simpoziju keramike v Radencih l. 1965 je muzej odkupil 50 različnih posod in glasbil prekmurskih lončarjev. Tako smo izpopolnili naše zbirke z novjšimi izdelki, izdelanimi po starem izročilu. V Drašičih v Beli krajini smo jeseni leta 1965, ob terenskem raziskovanju, dobili 25 lončenih posod (vrč za kis, vrč za vino in kruglo za vodo, modle za potice, pinje za maslo) iz stare delavnice lončarja Piletiča, ki se je ob koncu stoletja priselil v Gradec iz Šentjerneja.

V ta čas spada že sistematično dopolnjevanje lončenih izdelkov ob raziskovanju lončarstva za razstavo Lončarstvo na Slovenskem. Tedaj smo kupili predmete pri lončarjih v Ptuj, v Slovenski Bistrici, na Framu, v Vel. Pod-

logu na Dolenjskem, v Tešanovcih in Budincih v Prekmurju. V Paradižu v Halozah smo dobili lonec za mast z letnico 1836, izdelek starih delavnic v Makolah. V Melincih smo med drugim dobili pütre za olje in dva lonca za smetano iz starejših delavnic. Ob raziskovanju za pripravo razstave Titov rojstni kraj, leta 1977, smo pridobili v Bistrici ob Sotli, v Kunšperku in v Podsredi 84 lončenih izdelkov, večinoma starejšega datuma.

Zbirka pletarstva se je začela oblikovati leta 1948. Ob raziskovalnem delu prvih ekip v Čezsoči in v Šmarju-Sap se je povečala na 100 predmetov. V leto 1970 že sodi raziskovanje pletarstva za pripravo razstave Pletarstvo na Slovenskem. V Ponovi vasi smo kupili 15 različnih košar, v Vrzdencu pri Horjulu 8 izdelkov iz gozdne trave (pehar, sejavnica in merica), na Žagi pri Bovcu košare iz beljene vrbe, v Voneči pri Puconcih korblače iz slame, v Žižkih 10 košar iz surove vrbe in sedež za voz, v Leskovcu jerbase "toplarje", v Dobruški vasi pri Škocjanu značilne cekarje, v Melincih koše za čebele iz slame, koše za moko in zrnje, 17 košar in jerbasov iz beljene vrbe v Retečah pri Škofji Loki, v Zamostecu in v Ribnici 10 izdelkov, v Radovljici smo dobili 6 lesenih modelov za košare in "ključ" za beljenje šibja, v Predgrizah pri Črnem vrhu pa različne košare locnjevke iz leskovih viter. Na Otiškem vrhu in v Trobljah na Koroškem nam je uspelo pri zadnjih pletarjih v teh krajih dobiti 8 značilnih košar in jerbasov iz širokih leskovih viter. Na Remšniku na Koroškem in v Tešanovcih v Prekmurju smo dobili košare iz slame, ki so danes že redke, ker zaradi strojne žetve nimajo primerne slame. V Nedelici in v Renkovcih v Prekmurju smo kupili 5 cekarjev iz koruznega bilja, v Mengšu pa slamnate kite in cekarje pletene iz slamnatih kit na 5 ali 7 slam.

Po letu 1948 se je zbirka lesnih obrti obogatila s 60 predmeti "suhe robe", med katere sodi kolekcija gospodinske opreme in 25 predmetov obodarstva in posodarske stroke. Na terenu v Ponovi vasi so odkupili kompletno orodje za izdelovanje zobotrebcev, skupaj 13 kosov (obliči, merce, noži za "špičenje", "vogel", podstavek za obrezovanje), v Plešah so dobili pripravo za napanjanje obročev, v Podgorici več oselnikov, banke za vodo. V Šmarju so

odkrili dobro ohranjene nože za zelje z letnico 1842, v Danah pa ornamentirane nečke "jenčke", v katerih so nekdaž nosili otroke h krstu, v Šmarju 3 mernike za žito, v Podborštu model za kambe za jarme, več posod za vino (bariglice, lodrice). V Poljščici na Gorenjskem so odkupili orodje za izdelovanje cokel (oblič, strug, tesala). Na Vojskem je ekipa pridobila "hlapca za stavljanje škafov" in strug za žice, v Gorjah pri Bledu 9 žitnih mer, v Ribnici statve za tkanje vitrastih poden, "babo" za cepljenje viter, 4 nože vitrniške, mero za zobotrebce, kompletno orodje za izdelavo škafov, skupaj 35 kosov (klina za doge cepit, rezilni stol, 6 rezilnikov, 2 skobli, ščitna deska "škoplir", utornik, bat, prebijač, nabijač, ušesnik, štosnik - oblič velikan, stavnik za škafe, mera "merkelc", trlo za precep obodov, sponka-klupa, obodarska mašina za obode, obodarski stol, kolač obodov, kolač obročev za sita).

Iz Vitanja so prinesli v muzej popolno orodje za izdelovanje cokel (strgavko, tri tesla, dleto "glajtva", tolkalo za sekiro "šiklarco"). V Paki so pridobili "hlapca" za škafe in "rak" za napenjanje obročev. Ob raziskovanju "sojšne" v Idriji smo pridobili tesarsko krošnjo z orodjem, model za vijake, model za navoje, kotomer, nož za dolbenje, sveder, 3 cvinge, držalo za vrtni stroj, posodico za minij. Za razstavo Lesne obrti je muzej kupil izbor posod pri sodarju v Ljutomeru (brenta za vodo, püta za vodo, lakenca za sod, škafor za vino, vedrica za vodo, pinja, motivanca in flaška za vodo, kletni vrč), v Tacnu stojalo za žage, kotomer, hlapec za obroče, v Rudnem pa skoblo za sode in držalo "trivl" za nabijanje lesenih obročev na sode.

Zbirka kovaštva šteje 154 predmetov (97 kovaških izdelkov, 57 kovaških orodij). Med izdelki je največ poljedelskega orodja, sledi obrtniško orodje in predmeti notranje opreme. Največ predmetov so prinesle v muzej terenške ekipe. Tako imamo z Dolenjske številne pluge, otke, vile, kopače, sekire, kosirje, motike, cepine, vejnike, kladiva, strgule za beljenje kolja, srpe in srpice, sekala, pralce. Iz Skomarja in Vitanja je številno orodje za izdelovanje cokel (tesla, dleta); z Dolenjske pa 5 kladiv za klepanje mlinških kamnov. V Lučah v Savinjski dolini je muzej pridobil splavarsko orodje,

cepin, sekiro, kavelj in dereze. Z Dolenjske so tesarske sekire, plenkače, puntahe in malarin. Med predmeti notranje opreme so najbolj značilni in pomembni zglavniki iz Vrhpolja in Dekanov.

V Kunšperku pri Bistrici ob Sotli smo odkupili leta 1977 popolno kovaško delavnico, ki šteje skupno 53 predmetov. To je različno kovaško orodje: nakovalo, kladiva, model za navoje, klešče (flahcange in pancange), kolo za merjenje šin, model za oblikovanje palic. Vrednost te zbirke je tem večja, ker smo obenem dobili tudi mojstrove dokumente, učno pismo in delavsko knjižico izpred 1. svetovne vojske.

Kolarska zbirka šteje 15 predmetov, od tega dva kolesa "krževatarja" iz Vel. Lašč na Dolenjskem in 13 orodij, skobeljnik "virštat" in sveder iz Dolenje vasi pri Grosupljem ter 9 obličev in dve žagi iz Niževca na Notranjskem, kjer so bili pri "Španu" bognarji doma.

Zbirko bomo dopolnili z delavnicama Josipa Vončine iz Planine pri Rakeku in Žitka iz Vrhnike.

Zbirka tkalstva, predilstva, barvarstva in tiskanja blaga obsega skupaj 207 predmetov; od tega je 14 kolovratov, 12 mikavnikov ali grebenov za mikanje volne ali lanu, 16 trlic za trenje lanu, 12 motovil za navijanje nitk ali volne, 15 preslic za kolovrat, 6 preslic za predenje brez kolovrata iz Brkinov, 4 vretena s prejo, 3 tolkala za lan, 1 stolček za preslico, 1 čolniček za statve, 1 rorenca za likanje platna, 2 tukači za konopljo iz Bele krajine, 2 statvi, 1 okvir za napenjanje blaga pri barvanju, 8 brdc za tkanje trakov in oprtov, 1 tkalske klešče.

Tkalskih in predilskih naprav je največ z Dolenjske, sledi ji Štajerska z okolico Vitanja, Gorenjska in Bela krajina. Iz Prekmurja imamo le eno trlico za lan. Posebnost so kalupi (106 komadov) za tiskanje blaga, ki jih je dobila na terenu ekipa SEM leta 1963, ki je raziskovala Južno Pohorje.⁴ Iz Suhorij v Brkinih je 6 preslic, iz Kala 1 trlica, iz Idrije 1 kolovrat in 2 košarici za čipkarske bule.

Zbirka zvončarstva, ki je pravzaprav posebna veja kovaštva, šteje 12 predmetov; od tega je 9 kravjih zvoncev iz Višelnice pri Gorjah pri Bledu⁵, 1 zvonec z Bleda, 1 model za kovanje žebeljev z Vojskega in 1 sekalo za žebelje prav tako z Vojskega.

Zbirka cvetnonedeljskih butaric šteje 42 primerkov. Pridobljena je bila leta 1967, ko je avtorica raziskovala to sezonsko domačo drobno obrt - izdelovanje cvetnih butaric v vaseh v bližnji okolici Ljubljane.⁶

Butarice so razen ene vse iz Sostrega pri Ljubljani.

Zbirka vrvarstva šteje pet predmetov; to so vretena za izdelovanje vrvi.

So iz Šmarja na Dolenjskem, kjer je bila ta obrt najbolj razvita.

Zbirka čevljarstva šteje 5 predmetov (klešče, dvoje kopit in nož za usnje ter šivalni stroj). Kopita so iz Drašičev iz Bele krajine, klešče iz Podgorice na Dolenjskem, šivalni stroj pa smo odkupili v Domžalah od mojstra Lobode.

Zbirka klavstva in mesarstva šteje 5 predmetov (napravo za polnjenje klobas, "tačko" za klobase, deščico za čiščenje črev in lijake za polnjenje klobas).

Zbirka krovstva ima 7 predmetov in sicer 2 deski za krovca "krovški dili", "gare" za krovca, kjer stoji, ko pokriva slamnato streho, 2 sekiri "šiklarci" za krovca, torbo za pokrivača in "šiklarski" stol.

Zbirka lectarstva, medicinarstva in svečarstva šteje 143 primerkov. Od tega je 139 lectarskih izdelkov (lectova srca, konjički, punčke, dojenčki, kole-sarji, parklji, košarice, zibelke, ure, obeski) iz Ljutomera, Ptuja, Slovenj-gradca, Metlike, Škofje Loke, Novega mesta in Ljubljane. Modeli za sveče pa so iz Gorenjske, Dolenjske in iz Bistrice ob Sotli.

Zbirka knjigoveštva pa zajema 12 modelov za knjižne platnice iz lepenke.

Kazalo bi, da bi to zbirko izpopolnili še z drugimi napravami in orodji.

Zbirka steklarstva šteje 10 predmetov, od tega je 8 steklenih posod (kozarci, kozica, steklenica) in dva obtežilnika za papir. Vsi predmeti so izdelki pohorskih glažut. Za muzej jih je pridobila ekipa SEM leta 1963 ob raziskovanju Južnega Pohorja.

Zbirka sedlarstva pa šteje 9 predmetov in sicer 7 kosov konjske opreme in dvoje orodij ("kneftro" in sedlarski hlapec). Tudi to zbirko bo treba dopolniti še z drugimi napravami in orodji, ker sedlarstvo močno nazaduje zaradi uveljavljanja kmetijske mehanizacije.

V povezavi s prispevkom v Slovenskem etnografu o apnenicah v Podpeči pod Krimom⁷ se je v muzejskem arhivu in fototeki izpopolnila dokumentacija o tej značilni obrti. Nastanek in razvoj obsežnih zidanih apnenic avtorica povezuje z velikimi potrebami po apnu tik po ljubljanskem potresu leta 1895. Zidane apnenice so nadomestile nekdanje apnenice v "košu", ko so apnarji ob vsakokratnem žganju apna spletli iz gabrovih in leskovih vej velikanski koš. Vanj so naložili kamen apnenec in skuhalo apno.

Raziskave, razprave in razstave

Razprava o ljudski obrti in trgovini izpod peresa R. Ložarja bi morala iziti že v I. delu Narodopisja Slovencev. Zaradi tehničnih ovir in vojne je ostala le v krtačnih odtisih. Leta 1959 je izšla v Zgodovinskem zborniku v Buenos Airesu⁸, brez ilustracij. Obravnava samo t.i. domače obrti kot tkalstvo in predilstvo, izdelovanje oblačil, izdelovanje obuval in pokrival, lesne obrti (posodarstvo in orodjarstvo, obročarstvo in sodarstvo, tesarstvo, mizarstvo, piparstvo, izdelovanje butaric), lončarstvo, pletarstvo in sitarstvo, žebjarstvo in izdelovanje živinskih zvoncev, mlinarstvo in torkljarstvo.

Da bi poravnali dolg domači delavnosti in domači obrti v strokovni literaturi, so kmalu po končani vojni posvetili vso številko Slovenskega etnografa III-IV⁹ tej panogi. Ob Orlu, ki je napisal uvodni prispevek in še dve razpravi, in sicer Piparstvo na Gorjušah v Bohinju in O izdelovanju živinskih zvoncev v okolici Gorjan pri Bledu, so se zvrstili še drugi avtorji. Tone Ljubič

je prispeval Izumrle panoge domače obrti v okolici Turjaka, J. Karlovšek, Lončarstvo na Slovenskem, V. Novak, Lončarstvo v Prekmurju, J. Trošt, Ribniška suha roba v lesni domači obrti, B. Račič, Domače tkalstvo v Beli krajini, F. Baš, Cehovsko tkalstvo v Dravski dolini.

Tudi V. Novak je v svoji študiji o ljudski kulturi¹⁰ odmeril domači delavnosti in ljudski obrti dobršen del prostora.

Po letu 1962 so se zvrstile v muzeju številne občasne tematske razstave.

Tudi v enoti za ljudsko obrt so usmerjali delo in raziskave k pripravi razstav o posameznih obrteh. Najprej so se odločili za prikaz lončarske obrti.

Ob 2. simpoziju keramike v Radencih leta 1965 je naš muzej pripravil razstavo o lončarstvu s poudarkom na severovzhodni Sloveniji. Po obsežnih raziskavah in dopolnitvah zbirk je muzej v letu 1968 postavil razstavo Lončarstvo na Slovenskem, ki je pokazala izdelke naše lončarske obrti v zadnjem poldrugem stoletju. Predstavila je izdelke, ki so značilni za posamezna lončarska območja na Slovenskem. Na razstavi je bilo čez 500 predmetov iz vseh lončarskih središč: iz Ljubnega, Komende, Ribniške doline, iz Bele krajine, s Krškega polja in iz okolice Šentjerneja. Štajersko so zastopali izdelki iz Mozirja, Vitanja, Vojnika, Loč, Slovenske Bistrice, Prožinske vasi, Šentjurja, Celje in iz Kokarij ob Dreti. Na razstavi so bili tudi izdelki mojstrov iz Ptuja, Frama, Lenarta in Velike Nedelje. Prekmursko lončarsko obrt so predstavili izdelki filovskih in goriških lončarjev.

Ob razstavi je izšel tudi katalog s fotografijami¹¹. Ob razstavi je muzej priredil tudi posvetovanje z lončarji o problemih njihove obrti v sodobnem življenju. Z razstavo smo gostovali v Kamniku, kjer smo dali poudarek komendskim lončarjem in njihovim izdelkom.

Kasneje smo razstavo v celoti prenesli na grad Podsmreko pri Višnji gori, kjer je dobila značaj stalne postavitve.

Razstavi lončarstva je sledila leta 1973 razstava Pletarstvo na Slovenskem. Razstava je predstavila predvsem izdelke naše pletarske obrti od prvih desetletij tega stoletja naprej. Upoštevali smo predvsem izdelki, ki jih uporab-

ljajo ljudje pri delu doma in na polju, za shranjevanje, prenašanje in prevažanje. Zastopani so bili izdelki iz slame, ličja, vrbovega šibja in vrbovih viter, leske in leskovih viter. Na razstavi je bilo 450 različnih izdelkov in številne fotografije.

Ob razstavi je izšel katalog s fotografijami¹².

V letu 1979 smo odprli v SEM še razstavo Lesne obrti na Slovenskem. Razstava je bila plod večletnega raziskovanja in zbiranja. Zaradi izjemne obsežnosti lesnih dejavnosti smo se na razstavi omejili predvsem na posodarstvo (škafarstvo in sodarstvo). Razstavljenih je bilo 355 predmetov in številne fotografije.

Ob razstavi smo izdali obsežen katalog.¹³

Leta 1975 je vodja enote za ljudsko obrt sodeloval pri razstavi Življenje idrijskega rudarja in prispeval k besedilu kataloga.¹⁴ Na razstavi je bilo tesarsko, mizarsko in čevljarsko orodje, ki so ga uporabljali rudarji pri svojem popoldanskem delu, tako imenovani "sojšni". To je namreč "delo na svoje", ki je v Idriji postalo nekakšna delovna institucija.

Prav tako je vodja enote za ljudsko obrt sodeloval pri razstavi Titov rojstni kraj, ki jo je naš muzej pripravil leta 1977. Na razstavi je uredil obrtniški del in prispeval članek o obrti v katalogu.¹⁵

Sedaj pripravljamo razstavo o kovaški in kolarski obrti. Obdelujemo ju skupaj, ker sta se vedno medsebojno dopolnjevali. Navadno so imeli kovači za poklicne storitve stalne dogovore s kolarji. Raziskave so pokazale, da je bila kovaška obrt zelo pomembna panoga. V vsakem večjem kraju so imeli kovača, ki je izdeloval poljedelsko orodje, okoval vozove in opravljal podkovska dela.

Kolarska obrt je po drugi svetovni vojni hitro nazadovala, ker se je uveljavila kmetijska mehanizacija. Kolarji so poleg vozov izdelovali tudi jarme, kolovrate, trlice, na Krasu pa tudi škafe in čebre. Za razstavo smo pridobili številne predmete obeh obrti, ki bodo obogatili naše zbirke.

Ob raziskovanju smo pridobili več sto fotografij in dokumentov, ki jih bomo uporabili za opremo razstave.

V letih 1975 - 1978 je nastajala ob muzejskem delu tudi vprašalnica o obr-
teh v okviru Etnološke topografije slovenskega etničnega ozemlja¹⁶. Pri
tem pomembnem delu so bile uporabljene predvsem muzejske izkušnje ku-
stodiata za obrt.

Tudi za naslednja leta načrtujemo raziskave in razstave še ostalih obrti.

Vse delo bomo usmerili za načrtno izpopolnitev naših zbirk in za stalno
muzejsko postavitve, ko bo tudi Slovenski etnografski muzej prišel do pri-
mernih razstavnih prostorov.

OPOMBE

Irena Keršič

NASELJA, STAVBARSTVO IN

- 1 Etnolog IV, Ljubljana 1930, str. 212
- 2 Marija Makarovič, Življenje in delo Borisa Orla, SE XVI-XVII, str. 7
Ljubljana 1964
- 3 Marija Makarovič, O Grebenčevi zbirki v Etnografskem muzeju v Ljubljani, SE IV, Ljubljana 1962, str. 243
- 4 Marija Makarovič, Modrotisk na Slovenskem, SE XXV-XXVI, 1972-73, Ljubljana 1974, str. 53
- 5 Boris Orel, O izdelovanju živinskih zvoncev v okolici Gorjan pri Bledu SE III-IV, Ljubljana 1951, str. 132
- 6 Ljudmila Bras, Izdelovanje cvetnih butaric v okolici Ljubljane, SE XXI-XXII, 1968-69, Ljubljana 1970, str. 25
- 7 Ljudmila Bras, Apnenice v Podpeči pod Krimom, SE XXX, 1977, Ljubljana 1979, str. 75
- 8 Rajko Ložar, Ljudska obrt in trgovina v Sloveniji, Zgodovinski zbornik, Buenos Aires, 1959, str. 70
- 9 Obdobje od ustanovitve Etnografskega muzeja I. 1923 do I. 1940
Slovenski etnograf III-IV, Ljubljana 1951
- 10 Vilko Novak, Slovenska ljudska kultura, Ljubljana 1960
- 11 Ljudmila Bras, Lončarstvo na Slovenskem, katalog razstave, Ljubljana 1968
- 12 Ljudmila Bras, Pletarstvo na Slovenskem, katalog razstave, Ljubljana 1973
- 13 Ljudmila Bras, Lesne obrti na Slovenskem, katalog razstave, Ljubljana 1979
- 14 Ljudmila Bras, Sojšna, katalog razstave Življenje idrijskega rudarja, Idrija 1975, str. 26
- 15 Ljudmila Bras, Obrt, katalog razstave, Titov rojstni kraj, Ljubljana 1977, str. 27
- 16 Vprašalnica III. Janez Bogataj-Ljudmila Bras, Rokodelstvo in obrt, Etnološka topografija slovenskega tničnega ozemlja, Ljubljana 1977